

Kodeks etičnega ravnanja UM

Dr. Janja Hojnik

Izpopolni UM, marec 2022

Evropska listina in kodeks za raziskovalce

- Listina izpostavlja etiko in odgovornost raziskovalcev
- Kodeks pa odprto in na dosežkih temelječe zaposlovanje raziskovalcev.
- Implementacija Listine in Kodeksa pogoj za prijave na evropske razpise.
- UM je prva slovenska univerza, ki je pridobila priznanje Evropske komisije za skladnost kadrovske strategije za raziskovalce (Human Resources Strategy for Researchers – HRS4R) z Listino in Kodeksom.
- Zadnji akcijski načrt [2022-2025](#).

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Evropska listina za raziskovalce

■ Etična načela:

Raziskovalci se morajo držati priznanih etičnih praks in temeljnih etičnih načel, ki ustrezajo njihovi disciplini, kot tudi **etičnih standardov, kot so dokumentirani v različnih nacionalnih, sektorskih ali institucionalnih etičnih kodeksih.**

Evropska listina za raziskovalce

■ Profesionalna odgovornost:

Raziskovalci si prizadevajo zagotoviti, da so njihove **raziskave pomembne za družbo** in da **ne podvajajo raziskav**, ki so bile prej opravljene drugje.

Izogibajo se **plagiatorstvu** in spoštujejo načela **intelektualne lastnine** in skupnega lastništva podatkov v primeru raziskav, ki se izvajajo v sodelovanju z drugimi raziskovalci.

Raziskovalci morajo zagotoviti, če kateri koli vidik njihovega dela prenesejo na drugo osebo, da je ta oseba sposobna za njegovo izvajanje.

Evropska listina za raziskovalce

■ Dobre prakse v raziskavah

Raziskovalci morajo upoštevati varne delovne prakse v skladu z nacionalno zakonodajo, vključno s potrebnimi varnostnimi ukrepi za **zdravje in varnost** ter za okrevanje po nesrečah informacijske tehnologije, npr. s pripravo ustreznih rezervnih strategij.

Prav tako morajo biti seznanjeni z veljavnimi nacionalnimi pravnimi zahtevami v zvezi z zahtevami glede **varstva podatkov in zaupnosti** ter sprejeti potrebne ukrepe za njihovo izpolnjevanje v vsakem trenutku.

Zaveza upoštevanju mednarodno uveljavljenih standardov profesionalne etike

- Strategija UM 2021-2030 – cilj EU: Upoštevanje mednarodno uveljavljenih standardov profesionalne etike za vzpostavitev delovne kulture, v kateri bodo zaposleni spodbujeni k odličnosti in zavzetemu uresničevanju strategije UM.
- Senat Univerze v Mariboru je julija 2021 sprejel Kodeks etičnega ravnanja Univerze v Mariboru.

Koga kodeks zavezuje?

- visokošolske učiteljice, učitelje, visokošolske sodelavke in sodelavce, raziskovalke, raziskovalce ter strokovne sodelavke in sodelavce), ki na UM opravljajo raziskovalno, pedagoško in strokovno delo, bodisi na podlagi pogodbe o zaposlitvi, bodisi na drugi pogodbeni podlagi
 - razen ko je osebna veljavnost posameznih določb ožja in se nanaša zgolj na določene skupine sodelavcev
- študentke in študente UM, ne glede na stopnjo in način študija.

Vsebina razdeljena na deset poglavij

- Osebna in vsebinska veljavnost
- Splošna načela etičnega ravnanja
- Izogibanje nasprotjem interesov
- Sprejemanje daril
- Etičen odnos pri izobraževalnem delu
- Etika in integriteta pri raziskovalnem delu
- Komisija za etiko UM
- Disciplinska sodišča za študente
- Zaupnik za kodeks etike UM
- Prehodne in končne določbe

Splošna načela

- Spoštljiva medsebojna komunikacija
- Spoštovanje dostojanstva
- Reševanje konfliktov
- Varovanje zaupnih informacij in osebnih podatkov
- Krepitev ugleda UM v javnosti
- Navajanje afilijacije
- Odnos do premoženja UM
- Odnos do okolja
- Varovanje zdravja

Anonimne prijave

- Kodeks izpostavlja potrebo po **zaščiti žvižgačev na UM**, zatekanje k anonimnim prijavam pa načeloma zavračamo.
- Komisija za etiko anonimnih vlog praviloma ne obravnava, razen v primerih, ko oceni, da je prijava ustrezno podprta z dokazi za zatrjevane kršitve tega kodeksa.
- Zaupnik za kodeks pa anonimnih prijav sploh ne obravnava.

Konflikti interesov

- Nove določbe o izogibanju nasprotjem interesov na UM;
- Če konflikti interesov niso ustrezno nadzorovani, lahko ogrozijo izvrševanje univerzitetnega poslanstva in misije;
- Za nasprotje interesov štejejo vse okoliščine, v katerih zasebni interes sodelavca ali študenta UM vpliva ali bi lahko vplival na nepristransko in objektivno opravljanje njegovih nalog na UM;
- S tem ko se izogibamo že samemu **videzu pristranosti**, se ščitimo pred javno kritiko, s tem pa tudi varujemo ugled UM.
- **Ko izogib nasprotnim vlogam ni mogoč, nasprotja vnaprej razkrijemo, če to ni mogoče, pa nanj opozorimo takoj, ko nasprotje interesov zaznamo.**

Najpogostejši primeri konfliktov interesov

- nadzor dela druge osebe, pa sta obe ista ali povezani osebi;
- odločanje o zaposlitvi, napredovanju, delitvi dela, vrednotenje dela in ocenjevanje delovne uspešnosti ter nagrajevanje samih sebe ali z njimi povezane osebe;
- vse oblike ocenjevanja študijskih rezultatov povezanih oseb;
- vplivanje na to, da se blago in storitve s strani UM kupijo od z njimi povezanih oseb;
- uporaba zaupnih informacij, ki jih je pridobil pri svojem delu na UM, za zasebne namene;
- ko raziskovalci na UM pod krinko objektivnosti javno zagovarjajo interese zasebnih ali javnih financerjev njihovega dela, pa to financiranje pri objavi znanstvenega ali strokovnega dela v javnosti ni razkrito;
- ko recenzenti oz. uredniki odločajo o objavah, financiranju, imenovanju, napredovanju ali nagrajevanju samih sebe ali z njimi povezanih oseb.

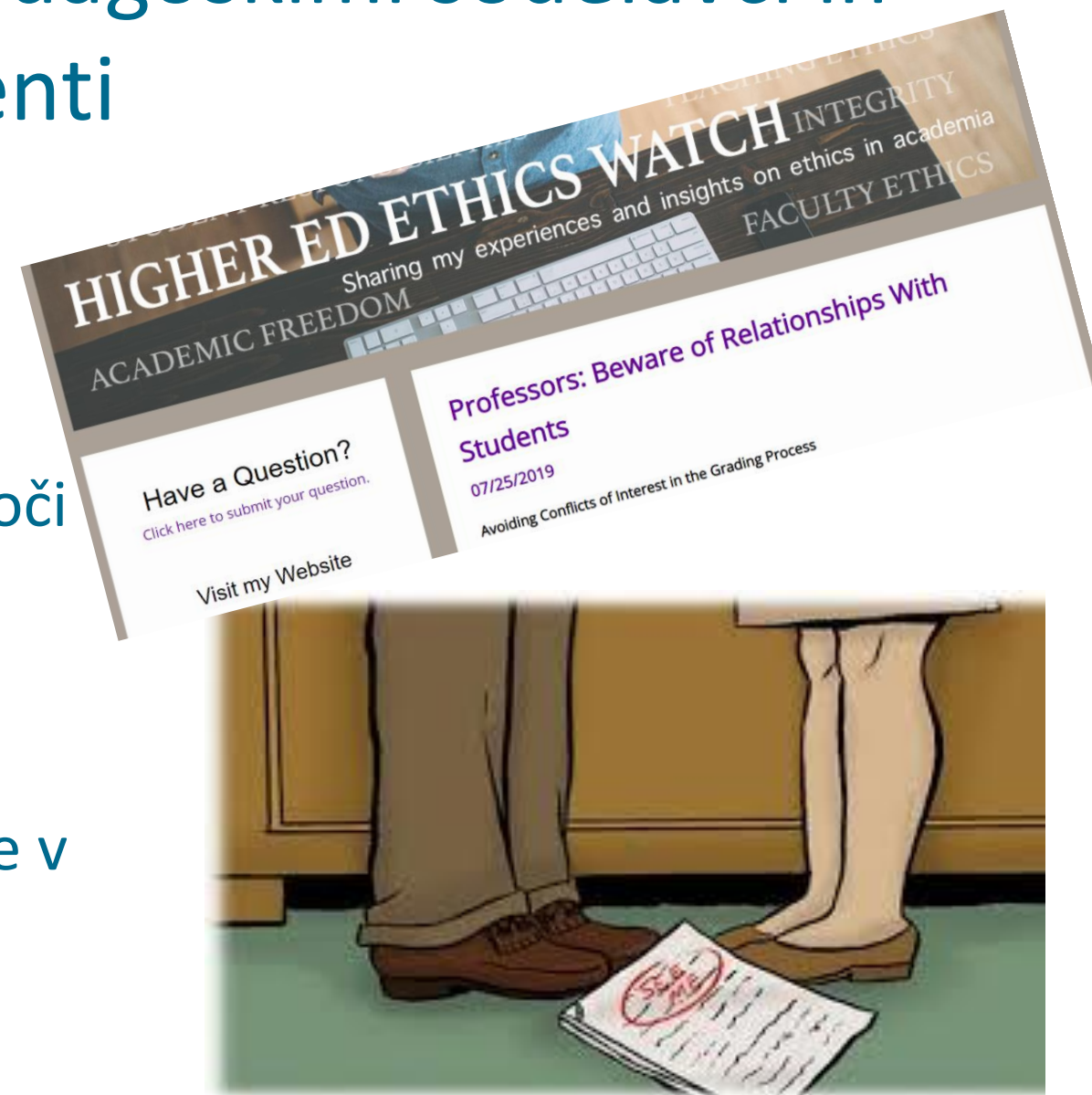
Povezane osebe

- ožji družinski člani (zakonec, otroci, posvojenci, starši, posvojitelji, bratje, sestre in osebe, ki s posameznikom živijo v skupnem gospodinjstvu, v zunajzakonski skupnosti ali v sklenjeni ali neskljeni partnerski zvezi);
- osebe, s katerimi sodelavec UM deli finančne ali druge osebne interese.

-
- Najava konflikta se opravi dekanu;
 - V primeru dvoma o obstoju konflikta se lahko prosi za mnenje Komisijo za etiko. Ta mnenja se objavijo na spletni strani UM.

Osebna razmerja med pedagoškimi sodelavci in študenti

- Ker gre za polnoletne osebe, tovrstnih razmerij ni mogoče prepovedati;
- lahko pa so povezana z neenakostjo moči v odnosu (vprašanja, ali gre za res sporazumen odnos),
- To lahko vodi do očitkov o dajanju prednosti ali pa spodkopavajo zaupanje v akademski proces.

Osebna razmerja med pedagoškimi sodelavci in študenti

- Če do takih razmerij pride, je potrebno dosledno spoštovati določbe o preprečevanju nasprotij interesov in zagotoviti, da zadevni pedagoški sodelavec ni odgovoren za katerokoli obliko vrednotenja dela študenta.
- Če je študent deležen nezaželenega ali neprimernega vedenja s strani pedagoškega sodelavca UM ali je vpleten v odnos s pedagoškim sodelavcem UM, za katerega meni, da ni resnično sporazumen, ali če meni, da je do njega prišlo zaradi zlorabe moči, se lahko obrne na **zaupnika za kodeks etike UM** ali na **komisijo za etiko UM**.

Integriteta pri raziskovalnem delu

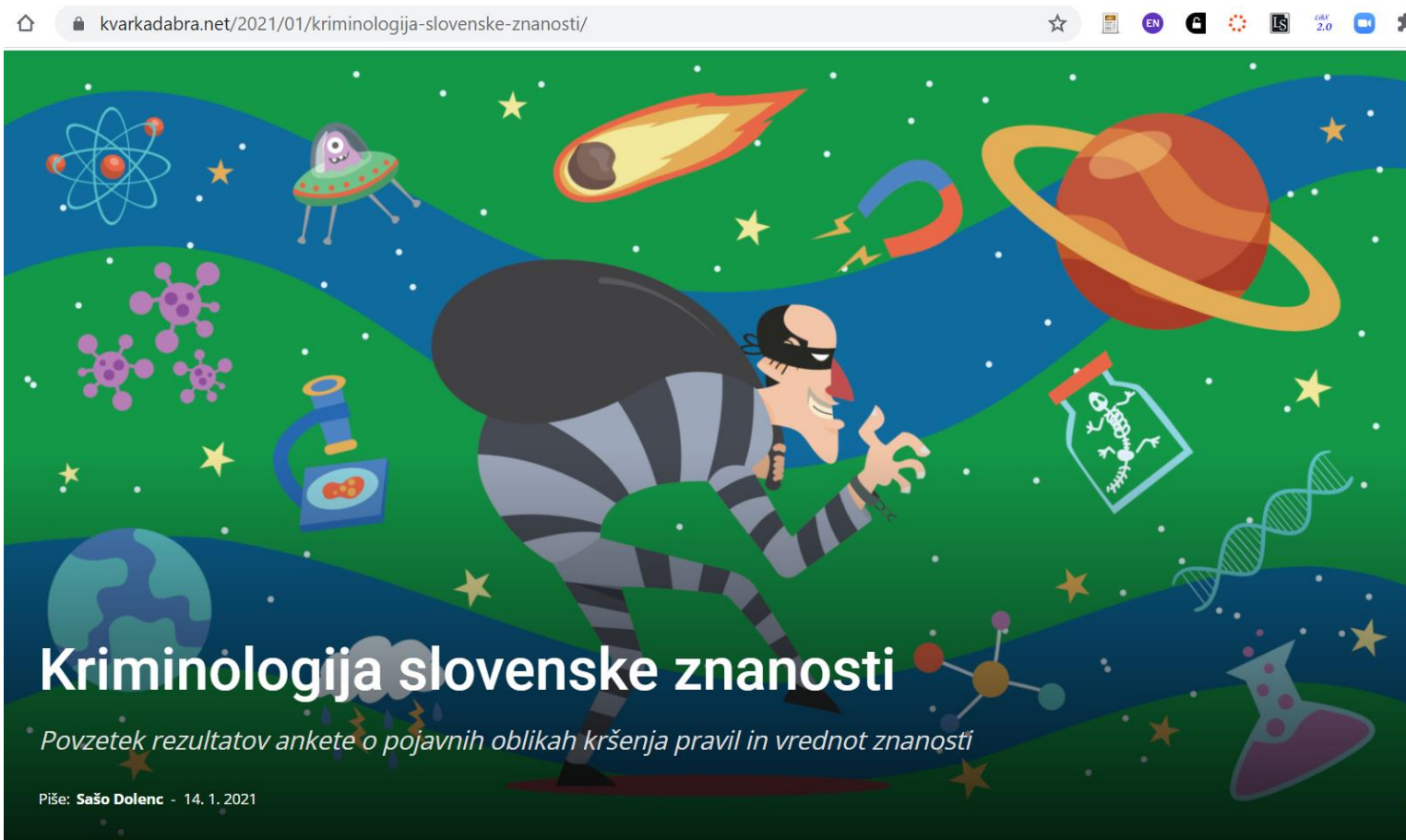
- Kar zadeva etiko pri raziskovalnem delu, se Kodeks UM sklicuje na zadnjo različico Evropskega kodeksa ravnanja za raziskovalno integriteto, ki ga je sprejela Zveza evropskih akademij ([ALLEA](#)).
- Slovenska različica kodeksa je priloga Kodeksa UM.
- S tem ni potrebno kodeksa etike UM posodabljati ob vsakokratni posodobitvi Evropskega kodeksa.

Kriteriji za avtorstvo in soavtorstvo

■ Posebna pozornost Kodeksa etike UM

Največ težav glede soavtorstev

kršitve pravil glede publiciranja; podpisovanje/dodajanje avtorjev na članke/patente, pri katerih v nobeni fazi niso nič prispevali; soavtorstvo na člankih brez podlage; dodajanje avtorjev, ki niso imeli velikega doprinosa, na članke; dodajanje oseb, ki niso prispevala k delu kot soavtorjev; podpisovanje vodje na članek; dodajanje soavtorjev samo zato, ker so vodje oddelka, čeprav k znanstvenemu delu niso prispevali ničesar, niti zares omogočali čas za raziskavo svojim soavtorjem; siljenje raziskovalca naj na svoje objave doda vodjo odseka (po prijavi je zamenjal službo zaradi mobinga); podpis pod člankom, ki ni bil njihovo delo...

RTV SLO RADIO TELEVIZIJA O RTV VEČ

RTV 4

Iskanje po arhivu...

ARHIV V ŽIVO SPORED ODDAJE

1 RTV SLO

BITI ŠEF NI AVTORSKO DELO!

★ PRIPOROČI SHRANI DELI

BITI ŠEF NI AVTORSKO DELO

TEDNIK

VSEBINA O ODDAJI ★ DODAJ MED MOJE

RTV 4

Iskanje po arhivu...

ARHIV V ŽIVO SPORED ODDAJE

1 RTV SLO

★ PRIPOROČI SHRANI DELI

BITI ŠEF NI AVTORSKO DELO

TEDNIK

VSEBINA O ODDAJI ★ DODAJ MED MOJE

Tednik, 24.3.2014

Oblike

- Vsiljeno soavtorstvo od zgoraj
- Prijateljsko soavtorstvo
 - Častno ali
 - V pričakovanju protiusluge
- Soavtorstvo brez seznanitve/privolitve soavtorja (priznani raziskovalci)
- Odrekanje soavtorstva osebam z znatnim prispevkom k delu.

Polovica raziskovalcev ima izkušnje s tem.

[natureindex.com/news-blog/gift-ghost-authorship-what-researchers-need-to-know](https://www.natureindex.com/news-blog/gift-ghost-authorship-what-researchers-need-to-know)

The gift of paper authorship

Researchers seek clearer rules on crediting co-authors.

31 July 2020

Dalmeet Singh Chawla

Kriteriji za avtorstvo in soavtorstvo v Kodeksu etike UM

- (1) Raziskovalci UM se zavedamo, da avtorstvo daje zasluge in ima pomembne akademske, družbene in finančne posledice.
- (2) Avtorstvo vključuje tudi odgovornost za objavljeno delo.
- (3) Raziskovalci UM zato skrbimo, da sodelavci, ki so podali **bistven intelektualni prispevek k delu**, dobijo priznanje avtorjev, obenem pa s sodelovanjem kot avtorji razumemo svojo vlogo pri prevzemanju odgovornosti za objavljeno delo.
- (4) Raziskovalci UM se tudi ne smemo **okoristiti z delom študentov** in slednjega prikazovati kot lastnega dela.

Kriteriji za avtorje in soavtorje

- Sklicevanje na Vancouvrski protokol o vlogi avtorjev in soavtorjev (*[ICMJE](#), Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals*);
- Slovenski prevod velja za prilogo Kodeksa UM.

ICMJE INTERNATIONAL COMMITTEE of
MEDICAL JOURNAL EDITORS

Soavtorstvo vezano na izpolnjevanje vseh štirih meril

- znatni prispevki k zasnovi ali oblikovanju raziskave bodisi pridobivanje, analiza ali interpretacija podatkov raziskave IN
- priprava osnutka znanstvenega članka ali njegov kritični pregled, s čimer se ustvari pomemben intelektualni doprinos, IN
- končna odobritev različice za izdajo IN
- dogovor o odgovornosti za vse vidike znanstvenega dela v smislu zagotavljanja, da bodo vprašanja o točnosti ali integriteti katerega koli njegovega dela ustrezno upoštevana in razrešena.

Pogoji za avtorstvo in soavtorstvo

(4) Poleg tega, da je avtor odgovoren za dele članka, ki jih je ustvaril, mora biti sposoben tudi določiti, kateri **soavtorji so odgovorni za določene druge dele** članka. Ob tem se od avtorjev pričakuje **zaupanje v integriteto** prispevkov svojih soavtorjev.

(5) Posamezniki, ki ne izpolnjujejo pogojev za avtorja ali soavtorja, ker so v manjši meri prispevali k nastanku dela ali niso neposredno sodelovali pri vsebinskem nastajanju članka (denimo splošna administrativna pomoč, jezikovni pregled, urejanje stila citiranja, finančna podpora raziskavi ipd.), **se navedejo med zahvalami.**

(6) zlasti pri interdisciplinarnem sodelovanju je potrebno **vnaprej prediskutirati pričakovanja sodelujočih glede razvrstitve avtorstva.**

Elsevier “CRediT author statement”

„CRediT (Contributor Roles Taxonomy) was introduced with the intention of recognizing individual author contributions, reducing authorship disputes and facilitating collaboration.“

Term	Definition
Conceptualization	Ideas; formulation or evolution of overarching research goals and aims
Methodology	Development or design of methodology; creation of models
Software	Programming, software development; designing computer programs; implementation of the computer code and supporting algorithms; testing of existing code components
Validation	Verification, whether as a part of the activity or separate, of the overall replication/ reproducibility of results/experiments and other research outputs
Formal analysis	Application of statistical, mathematical, computational, or other formal techniques to analyze or synthesize study data
Investigation	Conducting a research and investigation process, specifically performing the experiments, or data/evidence collection
Resources	Provision of study materials, reagents, materials, patients, laboratory samples, animals, instrumentation, computing resources, or other analysis tools
Data Curation	Management activities to annotate (produce metadata), scrub data and maintain research data (including software code, where it is necessary for interpreting the data itself) for initial use and later reuse
Writing - Original Draft	Preparation, creation and/or presentation of the published work, specifically writing the initial draft (including substantive translation)
Writing - Review & Editing	Preparation, creation and/or presentation of the published work by those from the original research group, specifically critical review, commentary or revision – including pre- or postpublication stages
Visualization	Preparation, creation and/or presentation of the published work, specifically visualization/ data presentation
Supervision	Oversight and leadership responsibility for the research activity planning and execution, including mentorship external to the core team
Project administration	Management and coordination responsibility for the research activity planning and execution
Funding acquisition	Acquisition of the financial support for the project leading to this publication

Elsevier “CRediT author statement”

Opredeljuje 14 vlog, ki jih posameznik lahko ima pri nastajanju članka, vključno z:

Project administration

Management and coordination responsibility for the research activity planning and execution

Funding acquisition

Acquisition of the financial support for the project leading to this publication

Med prispevki navaja tudi **posredno vlogo** pri delu in predvideva, da se tudi takšne vloge navedejo ob avtorjih, pri čemer se ob vsaki osebi doda vsebino oziroma način njenega prispevka.

Posredna vloga pri nastanku članka

Če posrednih vlog pri članku ne spremlja tudi neposredna vključenost v pripravo članka v smislu Vancouvrskega protokola, je prikazovanje avtorstva ali soavtorstva

a) v nasprotju z avtorsko pravno zakonodajo

ZASP, 10. člen: (1) Avtor je fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo.

b) neskladna z etičnimi načeli v raziskovanju

- denimo s Singapursko deklaracijo o integriteti raziskovalcev, 6. točka.

Dr. Maja Bogataj Jančič, Inštitut za intelektualno lastnino

- V skladu z avtorsko-pravno zakonodajo je avtor lahko le tisti, ki je ustvarjalno prispeval k nastanku dela, torej da je delo rezultat njegove individualne intelektualne stvaritve (5. člen ZASP).
- Kdor ne izpolnjuje pogojev za avtorstvo, se v skladu z ZASP ne more navajati kot avtor tega dela in na delu nima moralnih avtorskih pravic (18. člen ZASP).
- Ne more biti avtor dela nekdo, ki zgolj nadzira raziskavo (“Supervision”).

Dr. Maja Bogataj Jančič, Inštitut za intelektualno lastnino

- Kot avtor tudi ne more biti navedena oseba zgolj zato, ker prispeva podatke ali ker je šef oddelka ali ker je zagotovila sredstva. To je v nasprotju z ZASP.
- Ključno je, da avtor ustvari delo, da prispeva svoj ustvarjalni doprinos:
 - zgolj ideja, o čem naj bo članek, ni dovolj,
 - zgolj prispevek podatkov, ni dovolj,
 - zgolj koordinacija in nadzor raziskovalcev, ni dovolj,
 - zgolj šefovstvo oddelka, ni dovolj.
- Prispevati mora svoj konkreten ustvarjalni doprinos – VSEBINO!

Sam Elsevier se sklicuje na Vancouvrski protokol

Elsevier – Publishing Ethics for Editors:

"Authorship should be limited to those who have made a significant contribution to the conception, design, execution, or interpretation of the reported study. All those who have made substantial contributions should be listed as co-authors."

<https://www.elsevier.com/about/policies/publishing-ethics>

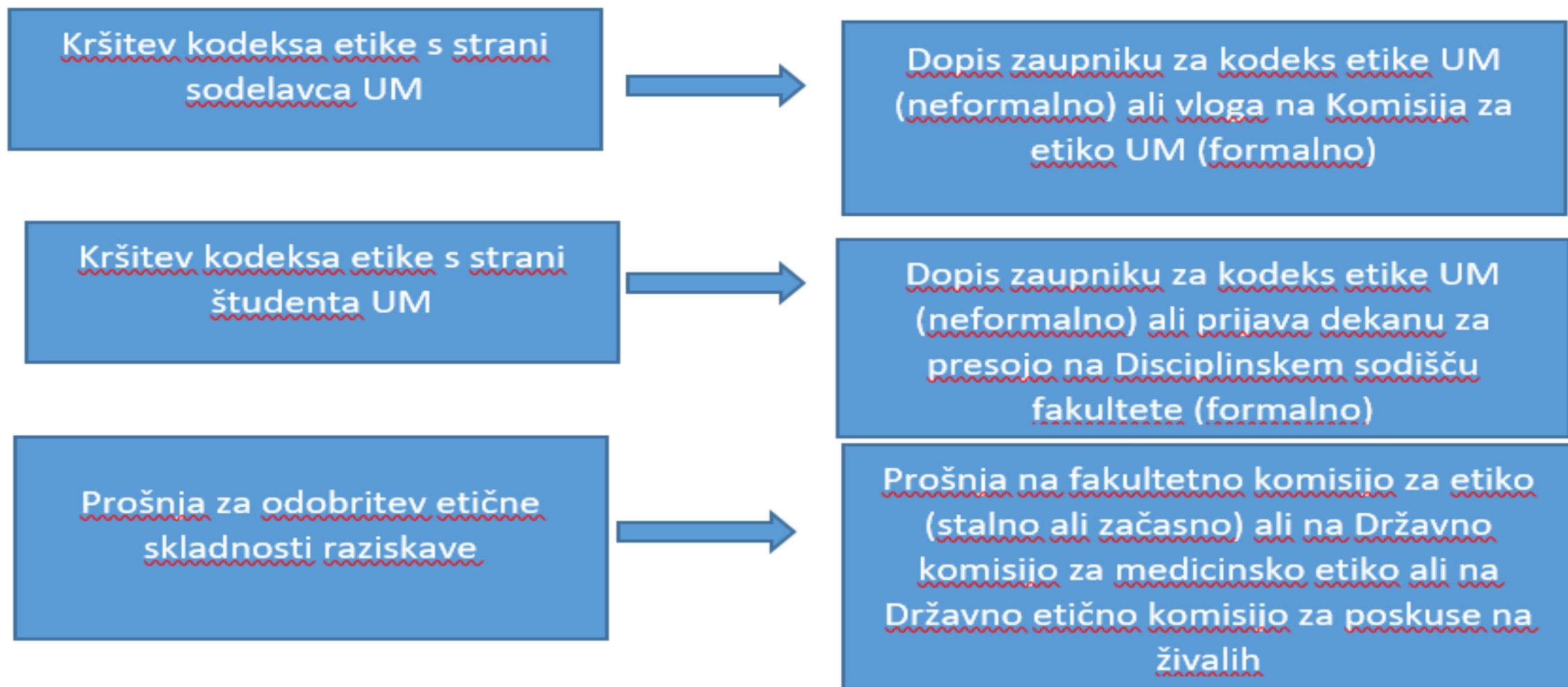

“CRediT author statement“ in Vancouvrski protokol se dopolnjujeta

- Avtor mora **prispevati k vsebini** znanstvenega članka na način, da to predstavlja znaten ustvarjalni individualni doprinos.
- Pod "contributions" se lahko zapišejo **razne vloge iz CRediT, a brez prispevka k vsebini članka po merilih iz Vancouvrskega protokola in ZASP ni soavtorstva.**
- CRediT opredeljuje različne vloge pri nastajanju raziskave, soavtorji so spodbujeni, da opredelijo, kakšen je bil njihov prispevek, a brez ključnega intelektualnega prispevka k nastanku članka (ideje!), ni soavtorstva, temveč zgolj zahvala.

Postopki s področja etike na UM

Komisija za etiko UM

- Pristojna za obravnavo kršitev s strani sodelavcev UM.
- Pritožniki so lahko sodelavci, študenti UM ali pa zunanje osebe.
- Vsebina odločitve komisije je, da »JE UGOTOVILA« ali da komisija »NI UGOTOVILA« kršitve Kodeksa etičnih ravnanj UM.
- O delovno-pravnih posledicah ugotovljene kršitve odloča delodajalec, tj. rektor.

Senat UM je septembra 2021 imenoval Komisija za etiko Univerze v Mariboru v naslednji sestavi:

- prof. dr. Dušica Pahor (Medicinska fakulteta UM), predsednica komisije,
- prof. dr. Zorka Novak Pintarič (Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo UM),
- doc. dr. Smiljana Gartner (Filozofska fakulteta UM),
- prof. dr. Damijan Mumel (Ekonomsko-poslovna fakulteta UM),
- prof. dr. Saša Prelič (Pravna fakulteta UM) in
- Tea Unger (študentka, Pravna fakulteta UM); za mandatno dobo treh let, t. j. do 25. 10. 2024.

Postopek

- Pisno obrazložene vloge z očitano kršitvijo tega kodeksa vlagatelj **naslovijo na Službo UM za pravne zadeve s pripisom »Za Komisijo za etiko UM«**;
- v vlogi navedejo ime vlagatelja, ime osebe, na katero se očitek o kršitvi kodeksa nanaša, očitano kršitev in razpoložljiva dokazila za navedbe.
- Komisija sprejme končno odločitev najkasneje v treh mesecih, odkar je Služba UM za pravne zadeve prejela popolno vlogo.

Kršitve kodeksa s strani študentov

- Kršitve kodeksa s strani študentov presojuje disciplinska sodišča za študente;
- Delujejo na vseh članicah UM;
- Vloga se naslovi na dekana, ki zadevo preda predsedniku disciplinskega sodišča za študente na fakulteti;
- Presojajo obstoj kršitve in odločijo o sankcijah v skladu z določbami Statuta UM.

Zaupnik za kodeks etike UM

- na neformalen način svetuje sodelavcem in študentom UM, ki menijo, da so bili deležni kršitve tega kodeksa s strani sodelavcev ali študentov UM.
- ima tudi vlogo mediatorja, svetovalca osebi, ki se mu je zaupala, in ne ugotavlja obstoja kršitve.
- Rektor UM je za zaupnika za kodeks etike imenoval zaslužnega prof. dr. Petra Umka s Fakultete za varnostne vede – peter.umek@fvv.uni-mb.si .

Fakultetni kodeksi in komisije

- Kodeks etike UM ne posega v obstoj fakultetnih kodeksov etike. Ti lahko veljajo še naprej in imajo učinke, kakršne so imeli doslej.
- Vlagatelj se sam odloči, ali bo podal vlogo na osnovi fakultetnega ali univerzitetnega kodeksa.
- Univerzitetna komisija za etiko v tem smislu **ni pritožbeni organ** v razmerju do fakultetnih komisij za etiko.

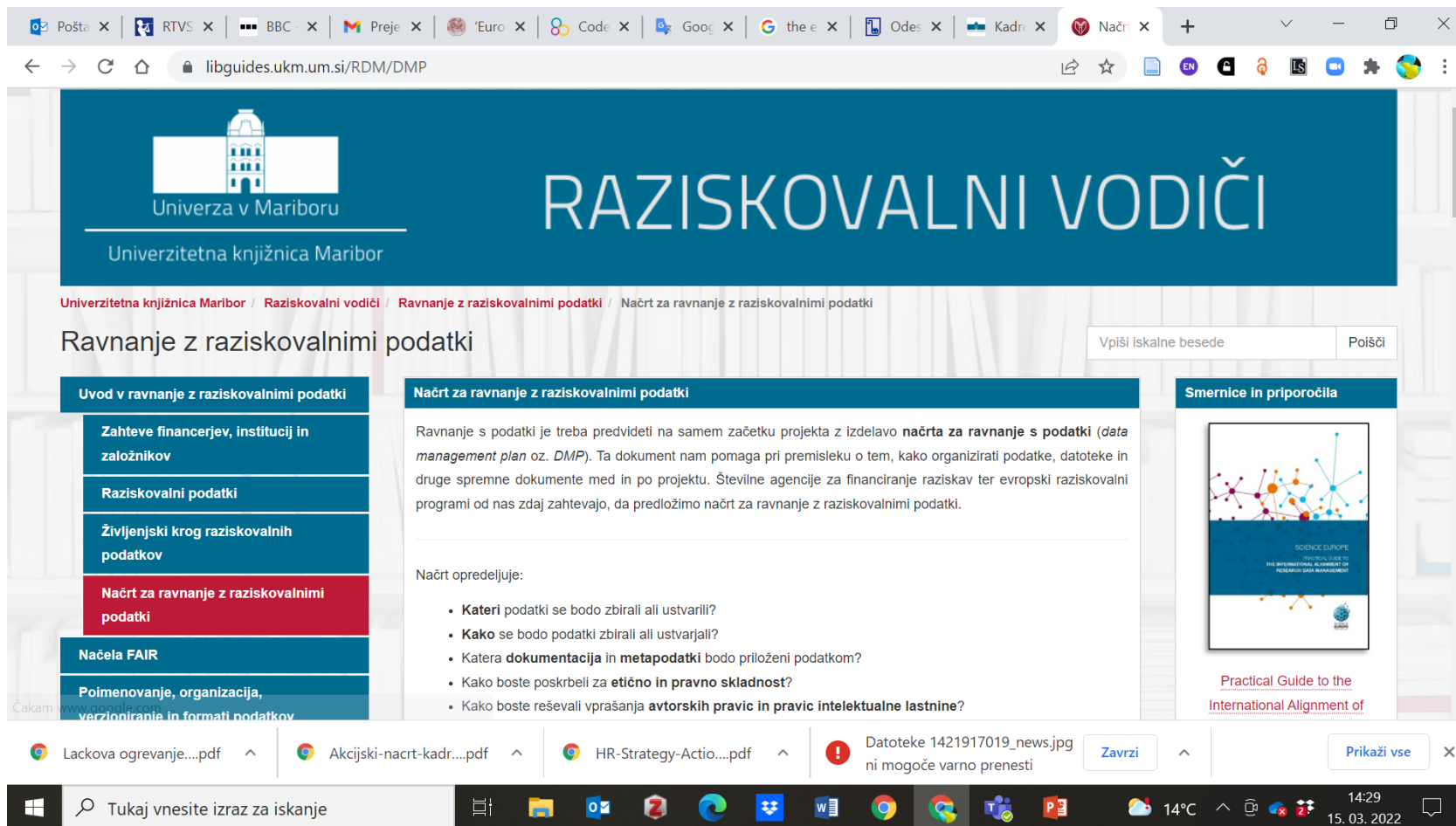

Etična presoja raziskav

- Komisija za etiko UM tudi ni organ, ki bi presojal etične vidike raziskovalnih del raziskovalcev pred oddajo v objavo.
- O tem še naprej odločajo fakultetne komisije – stalne ali *ad hoc*.
- Fakultete lahko sprejmejo dogovore o medsebojni podpori na tem področju.
- Državna komisija za medicinsko etiko.
- Državna etična komisija za poskuse na živalih.

- V pripravi Pravilnik UM glede ravnanja z raziskovalnimi podatki.

UKM raziskovalni vodič – Ravnanje z raziskovalnimi podatki

The screenshot shows a web browser displaying the 'RAZISKOVALNI VODIČI' (Research Guides) website for the University of Maribor. The page is titled 'Ravnanje z raziskovalnimi podatki' (Data Management) and is part of a series of guides. The main content area is divided into three columns:

- Left Column (Navigation):** A vertical list of menu items: 'Uvod v ravnanje z raziskovalnimi podatki', 'Zahteve financerjev, institucij in založnikov', 'Raziskovalni podatki', 'Življenjski krog raziskovalnih podatkov', 'Načrt za ravnanje z raziskovalnimi podatki' (highlighted in red), 'Načela FAIR', and 'Poimenovanje, organizacija, verzioniranje in formati podatkov'.
- Middle Column (Main Content):**

Načrt za ravnanje z raziskovalnimi podatki

Ravnanje s podatki je treba predvideti na samem začetku projekta z izdelavo **načrta za ravnanje s podatki** (*data management plan* oz. *DMP*). Ta dokument nam pomaga pri premisleku o tem, kako organizirati podatke, datoteke in druge spremne dokumente med in po projektu. Številne agencije za financiranje raziskav ter evropski raziskovalni programi od nas zdaj zahtevajo, da predložimo načrt za ravnanje z raziskovalnimi podatki.

Načrt opredeljuje:

 - **Kateri** podatki se bodo zbirali ali ustvarili?
 - **Kako** se bodo podatki zbirali ali ustvarjali?
 - Katera **dokumentacija in metapodatki** bodo priloženi podatkom?
 - Kako boste poskrbeli za **etično in pravno skladnost**?
 - Kako boste reševali vprašanja **avtorskih pravic in pravic intelektualne lastnine**?
- Right Column (Resources):**

Smernice in priporočila

Includes a thumbnail for a 'Practical Guide to the International Alignment of Research Data Management' published by Science Europe.

The browser's address bar shows the URL 'libguides.ukm.um.si/RDM/DMP'. The Windows taskbar at the bottom indicates the date and time as 14:29 on 15.03.2022.

Sklepno

- Prenovljen Kodeks etičnih ravnanj UM je bil v akademski skupnosti široko podprt.
- Promocija med sodelavci in študenti UM.
- Želimo si, da bo pripomogel k dobrim odnosom med sodelavci in študenti UM.
 - Da se bodo nastali konflikti lažje razreševali;
 - Da bo služil kot smernica pričakovanega ravnanja na UM, zaradi katere do kršitev ne bo prihajalo ali pa bo do njih prihajalo v manjšem obsegu.
- Kodeks etike je živ dokument, ki se mora odzivati na aktualno stanje v akademski in širši skupnosti, zato bo potreboval redne posodobitve.

Hvala za pozornost!

